

УДК 7.05/(746):7.091

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2023.4.3>**Гурдіна Владислава Василівна,**

кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри дизайну тканин і одягу
Харківської державної академії дизайну і мистецтв
ORCID ID: 0000-0002-9040-3676
vlada.gurdina@gmail.com

Будяк Вікторія Валеріївна,

кандидат мистецтвознавства,
старший викладач кафедри дизайну тканин і одягу
Харківської державної академії дизайну і мистецтв
ORCID ID: 0000-0002-4537-8766
toris87@ukr.net

Малік Тетяна Вікторівна,

старший викладач кафедри дизайну тканин і одягу
Харківської державної академії дизайну і мистецтв
ORCID ID: 0000-0002-7678-955X
mata.82@ukr.net

Васильєва Марина Іванівна,

викладач кафедри дизайну тканин і одягу
Харківської державної академії дизайну і мистецтв
ORCID ID: 0000-0002-0470-5687
designmarina77@gmail.com

ЗАСОБИ КАСТОМІЗАЦІЇ В СУЧАСНОМУ ДИЗАЙНІ ОДЯГУ: ФОРМАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНИЙ ТА ФОРМОТВОРЧИЙ АСПЕКТИ

Метою статті є охарактеризувати специфіку сучасних засобів кастомізації, їх вплив на функціонально-естетичний і формотворчий аспекти дизайн-продуктів. Автори позиціонують засоби кастомізації як один з найдавніших способів переробки, декорування та оздоблення одягу, який у дизайн-практиках став найважливішим засобом індивідуалізації продукту і ключовою тенденцією моди. В наш час все більше людей прагнуть мати індивідуальний і в той час стильний, сучасний вигляд. Це можливо саме завдяки кастомізації вже існуючого одягу, чи-то створеного за індивідуальним замовленням, чи реалізації авторського проєкту. Кастомізація вже існуючого одягу впливає на екологію через те, що дає нове життя речам, які через насиченість ринку і багатий асортимент на полицях магазинів почали потрапляти до стоків.

Проаналізовано існуючі види кастомізації, їх класифікацію, яка ґрунтується на особливостях використаних технологій. Встановлено, що не дивлячись на широкий спектр різних засобів кастомізації, всі вони виконують утилітарно-практичні, художньо-стилістичні, формально-естетичні та комунікативно-ідентифікаційні функції. Ключовою функцією залишається декорування та оздоблення одягу. Дизайнери втілюють в них художньо-образні та емоційно-психологічні аспекти, формують асоціативні зв'язки з першоджерелами. Крім того, кастомізація одягу може приносити економічну перевагу, включаючи вищі ціни продажу, залучення нових клієнтів, відсутність необхідності в готовому запасі та підвищення задоволеності клієнтів. Все це допомагає збільшенню прибутковості та конкурентоспроможності компаній. Виявлено, що кастомізація одягу сприяє екологічності шляхом зменшення відходів, продовження терміну служби одягу, мінімізації непотрібних затрат та зменшення використання ресурсів. Це сприяє створенню більш сталого та екологічного підходу до моди. Показано, що серед творців цієї сфери є професійні кастомайзери, які змінюють готові продукти; бренди, що дають можливість покупцю сконструювати товар з нуля або змінити існуючу модель товару; люди, які переробляють речі для себе. В цілому, одяг через використання засобів кастомізації стає насправді індивідуальним, що дає змогу реалізувати будь-які потреби споживачів.

Ключові слова: *види кастомізації, дизайн одягу, технології оздоблення костюма.*

Hurdina Vladislava, Budiak Victoria, Malik Tatiana, Vasylieva Marina. CUSTOMIZATION MEANS IN MODERN FASHION DESIGN: FORMAL-AESTHETIC AND FORM-CREATING ASPECTS

The authors position the means of customization as one of the oldest ways of processing, decorating and finishing clothes, which in design practices has become the most important means of product individualization and a key fashion trend. Nowadays, more and more people are striving to have an individual yet stylish, modern look. This is possible thanks to the customization of existing clothing, whether it is created to order or the implementation of an author's project. The customization of existing clothing has an impact on the environment because it gives new life to things that, due to the saturation of the market and the rich assortment on store shelves, have begun to end up in the sewage system. The purpose of the study is to characterize the specifics of modern means of customization, their impact on the functional, aesthetic and formative aspects of design products.

The existing types of customization and their classification based on the characteristics of the technologies used are analyzed. It is established that despite the wide range of different means of customization, they all perform utilitarian and practical, artistic and stylistic, formal and aesthetic, and communicative and identification functions. The key function is still the decoration and trimming of clothing. Designers embody artistic, figurative, emotional and psychological aspects in them, form associative links with primary sources. In addition, customization of clothing can bring economic benefits, including higher selling prices, attracting new customers, no need for ready-made stock, and increased customer satisfaction. All this helps to increase the profitability and competitiveness of companies. Clothing customization has been found to contribute to sustainability by reducing waste, extending the life of clothing, minimizing unnecessary costs, and reducing resource use. This contributes to a more sustainable and environmentally friendly approach to fashion. It is shown that among the creators of this sphere there are professional customizers who modify finished products; brands that allow the buyer to design a product from scratch or change an existing product model; people who recycle things for themselves. In general, clothing through the use of customization tools becomes truly individual, which makes it possible to realize any consumer needs.

Key words: *types of customization, fashion design, costume decoration technologies.*

Вступ. Аналіз ринку попиту на різних торгових ресурсах в Інтернеті демонструє, що поряд з масовою кастомізацією існує значний попит на ексклюзивні моделі будь-якого напрямку: від кастомних аксесуарів чи окремих видів одягу до завершених костюмів, котрі не тільки мають виразну індивідуальність, а ще втілюють у собі культурну та естетичну ідею. Актуальність кастомізації обумовлена тим, що в сучасному світі мас-маркети захопили ринок одягу. Через це, люди які хочуть відрізнятись та виглядати індивідуально, потребують унікальних речей. І одним із способів досягнути цього – це кастомізувати річ власноруч або купити у дизайнерів. Завдяки кастомізації одяг стає персоналізованим та модернізованим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Першим, хто визначив поняття «Mass Customization» був Стен Девіс у своїй книзі «Future perfect» в 1987 році. Вже через два роки, Ф. Котлер висловив думку, про те, що «масовий маркетинг помер». Успішний перехід вдався завдяки тому, що фокус змістився на індивідуальні потреби кожного клієнта. Наслідком цього стало більш ефективне та ретельне задоволення запитів та ство-

рило конкурентну перевагу перед масовими виробниками. Тож переваги кастомізації на початку 1990 років були розширення можливостей збуту; збільшення лояльності клієнтів до бренду через їх задоволеність, розповсюдження, пізнаваність та підвищення популярності бренду [1].

Історія кастомізації почалася ще за давніх часів. Навіть древня людина, що полювала на диких звірів і робила одяг з їхньої шкіри, зав'язувала її на собі не так, як інші, і вже її можна було б назвати стародавнім кастомайзером. З ходом історії, процес створення кастомних речей зазнав значного розвитку прийняв актуальні форми [2]. Одяг на замовлення пройшов довгий шлях з часів свого коріння в стародавньому Китаї. Сліди історичного індивідуального одягу датуються 200 роком нашої ери з використанням ксилографічного друку. Найстаріший шматок виготовленого на замовлення текстилю, коли-небудь виявлений, належить до династії Хань — шматок шовку, на якому надруковано три кольорові квітки. Багато наступних втілень кастомізованого одягу з'явилося в Азії та Африці, перш ніж потрапити в Європу. Процеси друку ставали все більш досконаліми разом із різними

видами вишивки та аплікації, вони проклали свій шлях у традиційних суспільствах як спосіб прикрасити і зробити оригінальним одяг.

Сама тенденція з'явилась за роки ХХ ст. Наприклад, в СРСР кастомізація мала поширення, хоча самого терміну в радянському союзі не існувало. Однаковий одяг та тотальний дефіцит його, призвів до того, що люди почали переробляти речі самотійно або хотіли купити щось індивідуальне. З 1950-х років компанії вдалися до прийому кастомізації, після того, як конвеєрне виробництво було поставлено на потік. Більшість фірм пропонували багато однакових речей, що могло задовольнити невибагливих покупців. Але незабаром з'явилися особистості, які прагнули можливості вибирати. Все це призвело до появи індивідуальних кастомних речей, але виробництво, яких коштувало значно дорожче, чим звичайні моделі. Кастомізація потребувала більше людських ресурсів на розробку креслень, слідкування за якістю виробництва та інше. Роботи виконувались вручну і це на пряму впливало на кінцеву вартість речей [2].

У 1969 році тай-дай став масовою формою самовираження, викликаною епохою Вудстока, коли друкарі-любители використовували барвники, спочатку призначені для порт'єр і білизни, щоб створювати власні психоделічні малюнки. Тоді кастомізований одяг став основним елементом західного стилю, і люди часто збирали найбільш унікальні або культові речі. В цей час представники субкультур, такі як хіпі, панки, байкери та металісти переробляли свої речі. Вони прагнули через власний дизайн показати свої цінності, образ та стиль життя, транслювати внутрішній світ. Актуальним в кастомізації було використання логотипів та символіки рок-груп, назви або фото обкладинок їхніх альбомів тощо [1, 3].

Результати. Кастомізація – це використання гнучких процесів та організаційних структур для виробництва різноманітних і часто індивідуально адаптованих продуктів та послуг, методом додавання до продукту декоративних, функціональних та інших елементів, за низьких витрат стандартизованої

системи масового виробництва. Це здатність надати своїм клієнтам все, що вони хочуть, з вигодою для себе, у будь-який час, у будь-якому місці та у будь-який спосіб [4, 5].

Кастомізація одягу має безліч способів, що різняться за технікою виконання і можуть застосовуватися по різному. Це включає персоналізацію предметів шляхом додавання різних елементів; коригування їх форми; зміну конструктивних або декоративних елементів, стилістичних або художніх принципів та інші методи [6].

Масову кастомізацію можна упорядкувати на чотири основні типи, кожний з яких має власні принципи створення кастомізованого одягу. А саме: експертна, косметична, модульна та адаптивна. Експертна кастомізація означає адаптацію послуги або товару від початкового етапу до використання враховуючи індивідуальні бажання та потреби споживачів. Цей метод вимагає часу на дослідження вимог кожного споживача, що є найскладнішою та ресурсомісткою частиною процесу. У межах косметичної кастомізації, споживач може отримати стандартний товар або послугу з зовнішньою модифікацією, яка відповідає його індивідуальним замовленням, за ціною, яка є стандартною для масового виробу чи послуги. Модульна кастомізація полягає у створенні індивідуального продукту шляхом комбінування вже наявних розроблених частин. Виготовлення подібних виробів не займає багато часу та продається за стандартною ціною. Адаптивна кастомізація передбачає виготовлення звичайного продукту з гнучкими властивостями, які можуть бути налаштовані споживачем під їхні індивідуальні потреби [6].

Існує багато різноманітних способів кастомізації одягу. Деякі види оздоблення виконують як декоративну, так і конструктивну функцію, тоді як інші мають ще і практичне використання [7].

По-перше, оздоблення за допомогою різноманітних швів. Стару річ можливо перешити або прикрасити складками, буфами, рельєфними швами, кокетками, підрізами, оздоблюючими строчками, плісе, гофре та іншим. Ці елементи використовуються для формування

і розбиття форми на частини (рис. 1). Інші варіанти декорування можна здійснити через оздоблення деталями, які виконують з основної або оздоблюючої тканини. Серед цих елементів існують, такі як: шлярки, рюші, волани, канти, бейки, рулики, хлястики, хомути, краватки, клапани, кокілье, жабо, тощо. Оздо-

блення, за допомогою цих деталей, створює візуальний ефект руху на поверхні виробу або підкреслює його форму. Має як декоративну, так і практичну функцію через закріплення країв деталей виробу (рис. 5). Доволі популярний метод кастомізації це оздоблення, яке включає в себе використання спеціальних

Рис. 1. Способи кастомізації одягу на прикладі джинсових виробів за допомогою рельєфних швів, нашивних деталей, шнурів, лазерної різки, фарбування та воланів

декоративних матеріалів. Вони використовуються для прикрашання виробів і надають їм особливий вигляд. Це можуть бути елементи з будь яких матеріалів, як наприклад: тасьма, шнур, сутаж, стрічки, декоративні квіти, помпони, бахрома, мереживо. До цього методу можна віднести оздоблення фурнітурою та іншими прикрасами: гудзиками, блочками, пряжками, декоративними кнопками, хольнітенами, люверсами та актуальними зараз застібками «блискавки» або шпильками в дусі 90-х років (рис. 1), [7, 8].

Існують й інші цікаві методи, які широко застосовуються для прикрашання виробів і додають їм особливий характер та стиль. До таких можна віднести: вишивку муліне чи іншими нитками, або бісером чи паетками; нашивки; аплікацію, монограму; перфорацію; випалювання; тиснення; лазерну різку; гільйошування; гравіювання; вистьобування; плетіння та печворк. Також можна виділити такі методи кастомізації одягу: переробку декількох старих речей для створення нового виробу; додавання інших тканин; поєднання різних матеріалів; вшивання несподіваних елементів, наприклад, налокітників у стилі відомих трендів ХХ століття; зміну форми

виробу. Крім цього, можна експериментувати з неочікуваними і нестандартними матеріалами, такими як: пластик, металеві елементи, папір, еко-матеріали, електролюмінесцентні технології – які надають одягу унікального вигляду та характеру (рис. 1), [6, 7, 8].

В сфері дизайну одягу, широке застосування масової кастомізації включає в себе такі методи як: художній розпис тканин акрилом або наприклад, тканинними ручками чи балончиком; шовкографія або метод DTG (direct to garment) друку та всі види батику, фарбування чи відбілювання одягу. За допомогою них, кастомайзер може створити різноманітні ефекти та індивідуальний дизайн виробів (рис. 2–3).

Отже, існує безліч методів з кастомізації одягу, починаючи від різноманітних швів, нашивних елементів або вишивки і закінчуючи комбінуванням різних тканин, гільйошуванням чи різними видами батику. Зазвичай техніки класичного механічного (вузликового) батику добре підходять для тканин натурального походження, а саме бавовни, вовни та натурального шовку. Дуже часто для створення кастомного одягу дизайнери використовують джинсові речі, як найбільш адаптований

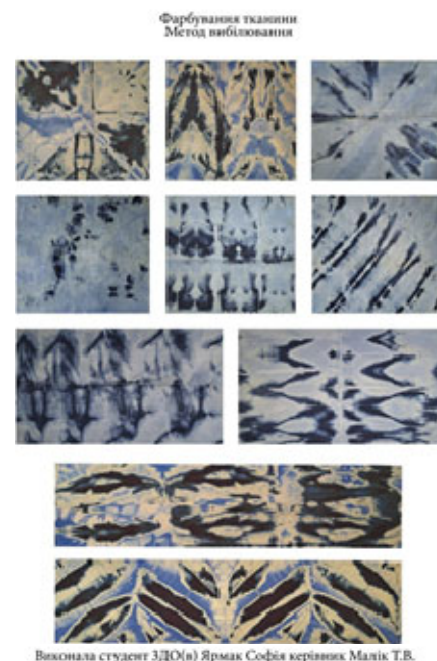

Рис. 2–3. Зразки фарбування тканин натуральними барвниками, вибілювання джинсової тканини

для різних маніпуляцій матеріал. Саме тому ми спостерігаємо безліч кастомного одягу з джинсових тканин або трикотажних футболок, толстовок та чоловічих сорочок. Завдяки новітнім фарбам, які добре зарекомендували себе в роботі з штучними матеріалами, з'явилися речі з вільним художнім розписом.

Комплекс знань щодо кастомізації одягу та аксесуарів активно використовується на кафедрі дизайну тканин і одягу ХДАДМ в межах таких дисциплін, як: «Художній розпис», «Арт-текстиль», «Проектування», «Оздоблення одягу». Багато вправ з різних видів кастомізації вивчаються та реалізуються студентами на практичних заняттях та дипломних роботах (рис. 4–9).

Висновки. Встановлено, що наукові джерела висвітлюють кастомізацію як:

- історико-культурологічні відомості стосовно виникнення кастомізації, види, матеріали і технології, розвиток і актуалізація в моді різних історичних періодів;
- техніко-технологічні характеристики різних видів кастомізації, переваги і недоліки окремих технологічних процесів, вибір матеріалів;
- особливості застосування кастомізації в одязі в сучасних дизайн-практиках;
- формотворчі процеси у дизайні кастомного костюма та аксесуарів.

Визначено, що кастомізація – це використання гнучких процесів та організаційних

Рис. 4–6. Роботи студентів кафедри дизайну тканин і одягу ХДАДМ. Техніка виконання друку за допомогою трафарету та вільного розпису. Викл. Т. Малік. 2022–2023 рр.

Рис. 7–8. Роботи студентів кафедри дизайну тканин і одягу ХДАДМ. Техніка виконання вишивки та оздоблення готових виробів за допомогою вишивки та мережива. Викл. Т. Малік. 2022–2023 рр.

Рис. 9. Дипломний проєкт на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» КАСТОМІЗАЦІЯ В ДИЗАЙНІ ЧОЛОВІЧОГО ТА ЖІНОЧОГО ОДЯГУ, ст. Кравцова М. керівник Малік Т.В. 2023 р.

структур для виробництва різноманітних і часто індивідуально адаптованих продуктів та послуг, методом додавання до продукту декоративних, функціональних та інших елементів, за низьких витрат стандартизованої системи масового виробництва [4, 6]. Це один з найдавніших способів виконання індивідуальних разових замовлень матеріалів і виробів; як вагомий засіб індивідуалізації дизайн-продукту та ключова тенденція сучасної моди.

Показано, що кастомізація є унікальним явищем з розлогою техніко-технологічною основою. Воно має значний вплив на функціонально-естетичний аспект і на формоут-

ворення продуктів дизайну в цілому. Дизайнери використовують цей спосіб створення своїх концептуальних зразків через бажання до самовираження. Їх одяг стає насправді індивідуальним, що дає змогу реалізувати будь-які потреби споживачів, а також комплексно вирішує ряд утилітарно-практичних, художньо-композиційних, семантико-символічних і комунікативно-інформаційних функцій. Однак, ключовою функцією залишається декорування та оздоблення одягу, обумовлене виразним художньо-образним та емоційно-психологічним аспектом, асоціативними зв'язками з першоджерелами.

Література:

1. Лагода О.М., Гурдіна В.В., Пасічник В.О. Масова кастомізація одягу як концепція індивідуалізації в сучасних дизайн-практиках. *Art&Design (B)*. 2021. № 2. С. 129–140.
2. Коротенко Ю. Кастомізація: хто, як та навіщо «прокачує» одяг. *Bazilik Media* : веб-сайт. URL: <https://bazilik.media/kastomizatsiia-khto-iak-ta-navishcho-prokachuiie-rechi/> (дата звернення: 29.08.2023).
3. The History of Custom Apparel. *Instant Imprints* : веб-сайт. URL: <https://instantimprints.com/blog/the-history-of-custom-apparel/> (дата звернення: 29.08.2023).
4. Hart C. Mass customization: conceptual underpinnings, opportunities and limits. *International Journal of Service Industry Management*. 1995. Vol. 6(2). P. 36–46.
5. Шарко В.В. Кастомізація як напрям підвищення ефективності маркетингової діяльності підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки: електронне наукове фахове видання*. 2016. Вип. 11. С. 556–558.
6. Мусиєнко В.О., Кирячова М.С., Пашкевич К.Л. Особливості використання принципів масової кастомізації в дизайн-проектванні одягу. *Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки*. 2018. Том 2 (6). С. 74–79.
7. Колосніченко М.В., Васильєва І.В., Гайдук Л.М., Мартинова В.В., Лобач О.С. Методичні вказівки до виконання та оформлення контрольної та самостійної робіт з дисципліни «Проектвання пластичної форми одягу» для студентів денної та заочної форми навчання спеціальності 6.091801 «Швейні виробы» напрямку «Легка промисловість» всіх форм навчання. 2010. URL: <https://studfile.net/preview/9779414/page:3/> (дата звернення: 29.08.2023).
8. Jova N. 12 EASY WAYS TO CUSTOMIZE YOUR CLOTHING. *HOLR* : веб-сайт. URL: <https://holrmagazine.com/12-easy-ways-to-customize-your-clothing/> (дата звернення: 29.08.2023).

References:

1. Lagoda O., Hurdina V., Pasichnik V. (2021) Masova castomisacia odyagu yak koncepciya individualizacii v suchasni design practicah. [Mass customization of clothing as a concept of individualization in modern design practices] *Art&Design (B)*. № 2. Kyiv: KNUTD. 129–140.
2. Korotenko U. (2021) Castomisacia: hto yak ta navishcho procachue odyag. [Customization: who, how and why “upgrades” clothes] URL : <https://bazilik.media/kastomizatsiia-khto-iak-ta-navishcho-prokachuiie-rechi/>
3. The History of Custom Apparel (2018). URL: <https://instantimprints.com/blog/the-history-of-custom-apparel/>
4. Hart C. (1995) Mass customization: conceptual underpinnings, opportunities and limits. *International Journal of Service Industry Management*. V. 6 (2). 36–46.
5. Sharko V. (2016) Castomizacia yak napryam pidvushennya efectivnosti marketingovoe diyalnosti pidpriemstva. [Customization as a way to improve the efficiency of marketing activities of the enterprise] *Globalny ta nacionalny problemy economici: electronne naukove fahove vidannya*. V. 11. 556–558.
6. Musienko V., Kiryachova M., Pashkevich K. (2018). Osoblivosti vicoristannya principiv masovoi castomizacii v design proectuvanni odyagu/ [Peculiarities of using the principles of mass customization in fashion design] *Visnick Hmelnitscogo nacionalnogo universitetu*. V. 2 (6). 74–79.
7. Kolosnichenko M., Vasilyeva I., Gayduk L., Martinova V., Lobach O. (2010) Methodichny vcazivky do viconannya ta oformlennya controlnoi ta samostiynoi roboty studentiv [Methodical instructions for the implementation and design of control and independent work in the discipline “Design of plastic form of clothing”] Kyiv: KNUTD.
8. Jova N. (2022) 12 EASY WAYS TO CUSTOMIZE YOUR CLOTHING. URL: <https://holrmagazine.com/12-easy-ways-to-customize-your-clothing/> (дата звернення: 29.08.2023).